

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Погореленко Наталія Петрівна
доктор економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Харківський навчально-науковий інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»

пр. Перемоги, 55, Харків, 61174, Україна
e-mail: Pogorelenko.Nataliya@khibs.ubs.edu.ua
ORCID ID: 0000-0001-9815-9818

Стаття присвячена питанню систематизації, аналізу та розробці класифікації інструментарію забезпечення фінансової стабільності банківської системи, який є визначальним фактором при формуванні необхідних впливів для забезпечення фінансової стабільності банківської системи.

Для вибору та застосування інструментарію, який найповніше відповідає поставленим цілям, поточним умовам та пріоритетам забезпечення фінансової стабільності банківської системи, доповнено його класифікацію за рахунок уведення нових класифікаційних ознак.

Зокрема, для врахування важливості підтримання безперервної циркуляції фінансових потоків у банківській системі, їх узгодженості та синхронності, виділено класифікаційну ознаку «за впливом на вхідні та вихідні фінансові потоки», що уможливує застосування відповідного інструменту, виходячи з таких конкретних завдань, як забезпечення безперервності здійснення розрахунків, раціоналізація вартості ресурсів, згладжування впливу на відсоткові ставки змін ліквідності.

Базуючись на наявності різних рівнів регулятивних впливів на забезпечення фінансової стабільності банківської системи – стратегічного й операційного, до класифікації інструментів введено ознаки «за впливом на досягнення операційних цілей монетарної політики» та «за впливом на досягнення стратегічних цілей монетарної політики».

Виділення класифікаційної ознаки «за впливом на діяльність системних/державних банків» зумовлене значущістю системно важливих банків для забезпечення фінансової стабільності банківської системи, оскільки значна концентрація активів і капіталу у таких банках потребує застосування спеціального інструментарію, спрямованого на запобігання системним ризикам.

З урахуванням необхідності збалансування потоків наданих банківською системою кредитів, впливу ризиків на банківську діяльність запропоновано класифікаційні ознаки інструментів забезпечення фінансової стабільності банківської системи «за впливом на кредитний цикл», «за ключовими ризиками», «за організаційними елементами».

Виділення класифікаційних ознак інструментів забезпечення фінансової стабільності банківської системи сприятиме досягненню таргетованості регулятивних і організаційних впливів та дотриманню критеріїв раціональності й адекватності при виборі конкретних інструментів. Це створить підґрунтя для вибору та застосування такої комбінації інструментів, яка найбільшим чином відповідає поставленим цілям, поточним умовам та пріоритетам забезпечення фінансової стабільності банківської системи.

Ключові слова: банківська система, фінансова стабільність, інструменти, класифікація, ознаки, фактори, фінансові потоки, ризики.

JEL Classification: E58; E59; G21.

ИНСТРУМЕНТАРИЙ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ СТАБИЛЬНОСТИ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ

Погореленко Наталия Петровна
доктор экономических наук, доцент,
доцент кафедры финансов, банковского дела и страхования
Харьковский учебно-научный институт
ГВУЗ «Университет банковского дела»
пр. Победы, 55, Харьков, 61174, Украина
e-mail: Pogorelenko.Nataliya@khibs.ubs.edu.ua
ORCID ID: 0000-0001-9815-9818

Статья посвящена вопросу систематизации, анализа и разработки классификации инструментария обеспечения финансовой стабильности банковской системы, который является определяющим фактором при формировании необходимых воздействий для обеспечения финансовой стабильности банковской системы.

Для выбора и применения инструментария, который наиболее полно соответствует поставленным целям, текущим условиям и приоритетам обеспечения финансовой стабильности банковской системы, дополнена его классификация за счет введения новых классификационных признаков.

В частности, для учета важности поддержания непрерывной циркуляции финансовых потоков в банковской системе, их согласованности и синхронности, выделен классификационный признак «по влиянию на входящие и исходящие финансовые потоки», что делает возможным применение соответствующего инструмента, исходя из таких конкретных задач, как обеспечение непрерывности осуществления расчетов, рационализация стоимости ресурсов, сглаживание влияния на процентные ставки изменений ликвидности.

Основываясь на наличии различных уровней регулятивных воздействий на обеспечение финансовой стабильности банковской системы – стратегического и операционного, в классификацию инструментов введены признаки «по влиянию на достижение операционных целей монетарной политики» и «по влиянию на достижение стратегических целей монетарной политики».

Выделение классификационного признака «по влиянию на деятельность системных/государственных банков» обусловлено значительностью системно важных банков для обеспечения финансовой стабильности банковской системы, поскольку существенная концентрация активов и капитала в таких банках требует применения специального инструментария, направленного на предотвращение системных рисков.

С учетом необходимости сбалансирования потоков предоставленных банковской системой кредитов, влияния рисков на банковскую деятельность предложены классификационные признаки инструментов обеспечения финансовой стабильности банковской системы: «по влиянию на кредитный цикл», «по ключевым рискам», «по организационным элементам».

Выделение классификационных признаков инструментов обеспечения финансовой стабильности банковской системы будет способствовать достижению таргетированности регулятивных и организационных воздействий и соблюдению критериев рациональности и адекватности при выборе конкретных инструментов. Это создаст основу для выбора и применения такой комбинации инструментов, которая в наибольшей степени соответствует поставленным целям, текущим условиям и приоритетам обеспечения финансовой стабильности банковской системы.

Ключевые слова: банковская система, финансовая стабильность, инструменты, классификация, признаки, факторы, финансовые потоки, риски.

JEL Classification: E58; E59; G21.

FINANCIAL STABILITY INSTRUMENTS FOR THE BANKING SYSTEMS OF UKRAINE

Natalia Pogorelenko

D.Sc. (Economics), Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance
*Kharkiv Educational and Scientific Institute of SHEI «Banking University»**Peremohy Ave., 55, Kharkiv, 61174, Ukraine*
e-mail: Pogorelenko.Nataliya@khibs.ubs.edu.ua

ORCID ID: 0000-0001-9815-9818

The article focuses on the issues of systematization, analysis and development of the classification of instruments for ensuring the financial stability of the banking system, which is a determining factor in the formation of the necessary influences to ensure the financial stability of the banking system.

For the selection and application of the toolkit that most precisely meets the goals, current conditions and priorities of ensuring the financial stability of the banking system, its classification was supplemented by the introduction of new classification features.

In particular, in order to take into account the importance of maintaining the continuous circulation of financial flows in the banking system, their consistency and synchrony, we developed a classification criterion 'for influencing the inflow and outflow of financial flows', which makes it possible to use the appropriate instrument to complete such specific tasks as ensuring continuity, streamlining the cost of resources, smoothing the impact on interest rates of liquidity changes.

Based on the presence of different levels of regulatory influences on ensuring the financial stability of the banking system – strategic and operational – the classification criteria 'to influence the achievement of monetary policy operational goals' and 'to influence the achievement of strategic monetary policy goals' were introduced.

The classification criterion 'impact on systemic/state-owned banks' is justified by the significance of systemically important banks for ensuring the financial stability of the banking system, since a significant concentration of assets and capital in such banks requires the use of special tools aimed at preventing systemic risks.

Taking into account the need for balancing the flows of credits provided by the banking system, the impact of risks on banking activities, the classification features of instruments for ensuring the financial stability of the banking system 'by impact on the credit cycle', 'by key risks', 'by organizational elements' were proposed.

Allocation of the classification features of the instruments for ensuring the financial stability of the banking system will contribute to the achievement of targeting of regulatory and organizational influences and compliance with the criteria of rationality and adequacy when choosing specific instruments. This will create the basis for the selection and application of such a combination of instruments that most closely meets the goals, current conditions and priorities for ensuring the financial stability of the banking system.

Key words: Banking System, Financial Stability, Instruments, Classification, Features, Factors, Financial Flows, Risks.

JEL Classification: E58; E59; G21.

Постановка проблеми. Питання систематизації та аналізу відповідного інструментарію на основі методичних та практичних аспектів забезпечення фінансової стабільності є визначальним фактором для розвитку банківської системи. Наявність різноманітних факторів внутрішнього та зовнішнього середовищ, в яких здійснюються окремі напрями банківської діяльності, робить необхідним визначення множини різновидів застосованого інструментарію з метою формування та корегування необхідних впливів на діяльність тих або інших банків. Така діяльність є взаємопов'язаною, що знаходить своє відображення через ознаки дієвості усієї сукупності банків та визначається з

урахуванням сутнісної змістовності дефініції «банківська система». Це накладає свої вимоги до визначення упровадженого інструменту з метою формування необхідних впливів не лише на здійснення банківської діяльності на рівні окремого банку, але й формування та забезпечення стабільності розвитку усієї банківської системи.

Не менш важливим напрямом розгляду при розкритті умов впливу окремих інструментів на стабільність функціонування банківської системи є класифікація таких інструментів. Її змістовність визначається тим, що це надає ґрунтовну теоретичну основу для застосування певного інструментарію в окремі часові інтервали розвитку банківської

системи, де такі часові інтервали визначаються наявними факторами впливу та існуючими умовами здійснення банківської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цим питанням достатньо значну увагу приділено у дослідженні В. Міщенко та О. Малютіна (2015), які розглядають агрегований індекс фінансової стабільності банківської системи. У своїй роботі вони розглядають різноманітні індикатори і приходять до висновку, що для України слід використовувати показники, що характеризують достатність капіталу, ліквідність, якість активів, ефективність банківської діяльності, чутливість до процентного та валютного ризиків. Саме ці показники дають змогу адекватно відобразити ситуацію в банківській системі, охоплюючи всі аспекти та особливості її існування та надаючи можливість провести відповідний змістовний аналіз, що допомагає регулятору впроваджувати ефективну політику в банківській сфері.

М. Пилипів (2011) розкриває та характеризує сутність основних інструментів, що забезпечують фінансову стабільність банківської системи країни, та досліджує їх взаємозв'язок. Автор розглядає такі інструменти, як нарощення капіталу, процентна ставка, формування банківських резервів. Проаналізувавши ці інструменти, він доходить висновку, що для забезпечення фінансової стабільності банківської системи в Україні необхідно збільшувати капіталізацію банківської системи, проводити політику поступового зниження процентних ставок за кредитами та застосовувати для банків обов'язкові резерви.

В. Коваленко та Ю. Гаркуша (2013) розглядають механізм забезпечення фінансової стабільності банків України, у якому основну роль відведено Національному банку України, що проводить грошово-кредитну політику, котра, в свою чергу, базується на інструментах прямого та опосередкованого впливу. Автори стверджують, що для комплексного оцінювання стабільності банківської системи необхідно розробити методичний підхід, котрий би базувався на таких показниках: достатність капіталу, ліквідність, ділова активність, ефективність діяльності, конкурентоспроможність та концентрація на ринку банківських послуг. Виявлення закономірностей зміни саме цих показників, як складова аналітичного інструментарію забезпечення фінансової стабільності банківської системи, дає можливість адекватно оцінити ситуацію та ухвалити відповідні рішення щодо регулювання банківської діяльності.

У роботі С. Науменкової та В. Міщенко (2015) наводяться макропруденційні інструменти, що забезпечують фінансову стабіль-

ність. Хоча основну увагу автори й приділяють макропруденційним інструментам, вони дотримуються думки, що для забезпечення стабільності необхідна й узгодженість між інструментами бюджетно-податкової, грошово-кредитної та макропруденційної політики. У дослідженні наведено такий перелік пруденційних інструментів:

- кредитування (Loan-to-Value Ratio, Debt-to-Income Ratio, обмеження на концентрацію кредитного ризику, встановлення лімітів кредитування в іноземній валюті);
- підтримання ліквідності (закріплення лімітів відкритих валютних позицій, визначення лімітів на незбіг строковості активів і пасивів, встановлення лімітів на резервні вимоги);
- капітал (мінімальні вимоги до капіталу, буфер консервації капіталу та захисту від системного ризику, динамічне формування резервів, уведення обмежень на розподіл прибутку).

Автори виокремлюють макропруденційні інструменти зі змінними та фіксованими характеристиками. Різниця полягає в тому, що коригування інструментів зі змінними характеристиками здійснюється відповідно до значень макропруденційних індикаторів, котрі змінюють свої значення впродовж економічного циклу. Інструменти з фіксованими характеристиками ж не піддаються змінам залежно від стадій економічного циклу.

Б. Шпильовим (2016) проаналізовано інструменти фінансового менеджменту, що забезпечують фінансову безпеку банків (як складову системи забезпечення фінансової стабільності банківської системи). До них входять:

- планування (фінансова модель і план операцій, бюджет);
- аналіз (попередній, оперативний, підсумковий, перспективний);
- регулювання (управління прибутковістю, ризиками, ліквідністю);
- контроль (стратегічний, поточний, оперативний).

Інформаційною базою при цьому слугує фінансова звітність та внутрішня інформація, яка є продуктом системи управлінського обліку, внутрішньобанківська правова й нормативна база, зовнішня економічна інформація та правова й нормативна база законодавчих та регулюючих органів.

Заслугує уваги бачення фінансової стабільності банківської системи через макропруденційну політику віце-президента Європейського центрального банку В. Контансіо (2015). Підкреслюючи важливість у недопущенні надмірного зростання рівня кредитування, що, у свою чергу, є одним із факторів фінансової стабільності бан-

ків, він розглядає такі інструменти:

- LTV (loan-to-valueratio) – співвідношення основної суми кредиту та оціночної вартості активу, що є його забезпеченням (заставою);

- LTI (loan-to-income) – співвідношення основної суми кредиту та доходу позичальника;

- DSTI (debt service-to-income) – співвідношення обсягу заборгованості за кредитом та доходу позичальника.

Крім того, продовжує він, використання монетарної політики для врівноваження диспропорцій у фінансовому секторі є нераціональним чи, навіть, неефективним. Головний аргумент – монетарна політика впливає на всі сектори, і вирівнювання диспропорцій та забезпечення фінансової стабільності у банківській системі може викликати низку проблем та наслідків у інших секторах.

Саме тому, В. Контансіо (2015) підкреслює, що монетарну політику необхідно доповнювати макропруденційною політикою з диференційованим набором інструментів для забезпечення фінансової стабільності. Його ідея полягає в тому, що центральні банки повинні використовувати набір гранульованих інструментів макропруденційного характеру, які можуть бути застосовані до фінансової системи загалом. Автор підкреслює дві основні цілі макропруденційної політики:

- підвищення стійкості фінансових установ та всієї фінансової системи;

- згладжування зміни стадій і перепадів фінансового циклу, спричиненої коливанням кредитів, кредитних ресурсів та цін на інші активи.

Доступні при цьому інструменти макропруденційної політики включають більшість інструментів мікроконтролю, пов'язаних із вимогами щодо капіталу та ліквідності, коли застосовуються для протидії системним ризикам.

Окремої уваги заслуговує підхід, який використовує у своїх дослідженнях «Група 30» (The Group of Thirty, 2010) – міжнародна організація, яка об'єднує фінансистів та економістів з метою поглибленого вивчення фінансово-економічної проблематики, ґрунтовного аналізу наслідків рішень, які приймаються суб'єктами в цьому секторі та торкаються громадської й приватної сфери.

Зокрема, у даному підході інструменти макропруденційної політики реалізуються у такий спосіб:

- уникнення системно ризикованих рівнів кредитного плеча;

- забезпечення належного ступеня достатності ліквідності для добре функціонуючих ринків;

- запобігання надмірному збільшенню кредитування;

- регулювання ринкової діяльності, яка може провокувати системні ризики.

При цьому макропруденційний наглядовий орган повинен бути забезпечений комплексною інформацією, яку можна буде оперативним чином аналізувати та здійснювати оцінювання. Це забезпечить основу та контекст необхідності та термінів конкретних ініціатив макропруденційної політики.

Основним інструментом забезпечення прозорості з боку макропруденційного наглядача має стати «профілактична медицина» у сенсі надання інформації суб'єктам приватного сектора щодо загального стану фінансової стабільності та перспектив.

Оскільки макропруденційний наглядовий орган несе відповідальність за конкретні повноваження та обов'язок приймати своєчасні та конкретні політичні ініціативи, якщо це вважається необхідним, можна очікувати, що опубліковані фінансові оцінки значно збільшать вплив на ринкову поведінку та дисципліну.

Також, уваги заслуговує думка П. Прайєта (n.d.), члена Виконавчої ради Європейського центрального банку, яка була вперше викладена ним за часів роботи у Банку міжнародних розрахунків.

По-перше, незалежний центральний банк повинен мати повноваження забезпечувати цінову стабільність. Водночас він повинен належним чином враховувати наслідки розвитку цін на активи для середньострокових ризиків, пов'язаних із стабільністю цін.

По-друге, фіскальна політика – взагалі, та, зокрема, у сфері банківської діяльності – повинна проводитися таким чином, щоб забезпечити надійність державних фінансів у будь-який час. Це дозволить національним урядам ефективно протидіяти розгортанню низхідних ділових циклів. З цією метою державний борг повинен бути збалансованим таким чином, щоб фіскальна політика мала достатньо резервів для роботи навіть в умовах найважчої економічної кризи.

І, по-третє, макропруденційна політика, якщо вона добре продумана, дозволить не тільки пом'якшити ймовірність настання ризику на фінансових ринках – зменшити ризик для фіскальної та грошово-кредитної політики, а й пом'якшити амплітуду фінансових циклів.

Також слід розглянути позицію М. Каваї та П. Дж. Моргана (2012), які з метою активного сприяння фінансовій стабільності розглядають макропруденційні повноваження центральних банків, як основних суб'єктів, що відповідають за нагляд за банківським сектором. Це дозволяє їм стриму-

вати наростання фінансових дисбалансів, використовуючи такі інструменти, як коефіцієнт співвідношення кредиту і вартості забезпечення, коефіцієнт обслуговування боргу, обмеження кредитного ризику для окремих секторів (особливо нерухомості) та обмеження зростання кредитів. Деякі з цих інструментів, як правило, інваріантні, інші можуть бути змінені дискреційно, відповідно до оцінки регулятора щодо економічної та фінансової ситуації. Багато інструментів розроблено для використання як мікропруденційні інструменти (коефіцієнт запозичення та вартості, обмеження впливу тощо) на рівні банку, але можуть бути адаптовані й до макропруденційних заходів шляхом їх калібрування відповідно до поточних макрофінансових циклів. Якщо ж центральний банк окремої країни не має таких повноважень, йому рекомендовано намагатися активно співпрацювати із наглядовими органами, які мають такі повноваження, якщо вони вважають, що їх необхідно втілити.

Інші – секторально орієнтовані макропруденційні інструменти – використовуються для обмеження банківського кредитування та іншої фінансової діяльності під час періодів «буму». Вони, як правило, прагнуть обмежити тенденцію до наростання розривів між вартістю активів та зростанням вартості кредитів, що потенційно призведе до нестабільності (виникнення фінансових бульбашок). Зокрема, вони включають кредитні та андеррайтингові стандарти, коефіцієнт співвідношення кредиту і вартості забезпечення, показники заборгованості по обслуговуванню до доходу, обмеження на зростання кредитів та обмеження на експозицію.

Група експертів-дослідників центрального банку Франції (Т. Беннамі, А. Клерк, В. Кудер, М. Дюжардін, Ж. Ідієр) («Politique macroprudentielle...», n.d.) також наголошують на необхідності своєчасного калібрування макропруденційних інструментів з огляду на їхню ефективність. Таке калібрування проводиться за кількома етапами: складання сценаріїв, оцінка витрат та переваг заходів, використання стрес-тестів, а також аналіз загроз та зворотного зв'язку з реальною економікою.

На думку В. Ачар'я («Financial stability», n.d.), більшість з існуючих канонічних моделей у фінансовій та економічній літературі обговорюють регулювання фінансового сектору і зосереджуються на тому, як розробляти заходи макропруденційного регулювання, політику процентної ставки та інструменти врегулювання кризових ситуацій для забезпечення фінансової стабільності в економіці. І, хоча така основа, безумовно, є корисним і важливим кроком, на практиці роль центрального банку у фінансовій стабільності не

обмежується виявленням оптимального переліку інструментів, що знаходяться «під рукою», але також полягає у створенні превентивних та гнучких моделей антикризового менеджменту макрофінансової системи.

Д. Шонмакер (2011) у своїх дослідженнях робить акцент на тому, що не можна визначити єдиний набір інструментів, який слід використовувати для запобігання та боротьби із фінансовими кризами. Як правило, фактори кризи та параметри розгортання кризових процесів не є однаковими, а варіанти відрізняються тим, який конкретний підхід є «найкращим» (тобто, найбільш оптимальним) для їх подолання. І хоча, об'єктивно, не може існувати певного єдиного та універсального плану врегулювання криз, загалом можна розглянути чотири реактивних інструменти:

- 1) рішення приватного сектору (спеціальні механізми, такі як надання ліквідності, злиття або інфузія капіталу тощо);
- 2) заходи з підтримки ліквідності (в основному, з боку центрального банку як кредитора останньої інстанції);
- 3) інструменти державного втручання (захист споживачів та страхування депозитів, що захистить вкладників від наслідків неспроможності банку);
- 4) згортання (закриття окремих банківських установ за умови, коли витрати на втручання є вищими, ніж потенційні здобутки).

Р. Грінвуд, С. Хансон, Дж. Стеін, А. Сундерам («The Financial Regulatory Reform...», n.d.) у своїх працях перераховують такі ключові інструменти та механізми забезпечення фінансової стабільності:

- поступове збільшення регулювання капіталу, особливо для найбільших банків, з метою захисту платників податків і більш точного прогнозування майбутніх економічних криз, продовжуючи надавати кредити потребам економіки, зменшивши ризик чергової катастрофічної кредитної кризи;
- стрес-тестування та планування капіталу – задля більш ефективного управління банківськими ризиками і полегшення оперативної рекапіталізації банківської системи при значних втратах;
- регулювання ліквідності, яке спрямовано на те, щоб найбільші установи мали достатню кількість буферів для ліквідності, щоб витримати небезпечні сценарії розвитку;
- послаблення вимог до коефіцієнта додаткового кредитного плеча, який наразі відштовхує банки від діяльності з низьким ступенем ризику.

Отже, дослідження будь-яких економічних процесів та об'єктів залежить від відповідної конкретизації. Це, звісно, можна про-

водити на основі статистичного аналізу наявних даних, підходів теорії нечітких множин, методу імітаційного моделювання, проведення порівняльного аналізу з використанням теорії груп, матричного та функціонального аналізу тощо.

Такі дослідження також сприяють формуванню й всебічній уяві щодо ефективності застосованих інструментів впливу на стабільність функціонування банківської системи. Це визначається на основі порівняння проведеного статистичного аналізу та тих впливів на банківську систему, які було здійснено під час окремих періодів часу, що були досліджені.

Метою статті є узагальнення, аналіз та розробка класифікації інструментарію забезпечення фінансової стабільності банківської системи, яка найбільшим чином відповідає поставленим цілям, поточним умовам та пріоритетам та є визначальним фактором при формуванні необхідних впливів для забезпечення фінансової стабільності банківської системи України.

Завдання дослідження – систематизація інструментарію забезпечення фінансової стабільності банківської системи України.

Об'єкт дослідження – процес забезпечення фінансової стабільності банківської системи України.

Предмет дослідження – організаційно-економічні засади, методичні підходи та практичні аспекти забезпечення фінансової стабільності банківської системи України.

Основні результати дослідження. Для розкриття наявних умов функціонування та подальшого розвитку банківської системи можуть бути впроваджені різноманітні інструменти відповідної формалізації та аналізу. Проте, якщо мова йде про визначення формалізованого опису досліджуваної динаміки даних з метою узагальнення процедури обрання певних інструментів впливу щодо забезпечення стабільності банківської системи, то необхідним є застосування цілого комплексу підходів та методів стосовно зазначеної формалізації.

Говорячи про здатність узагальнення формалізованого опису з відбору інструментів впливу на забезпечення стабільності банківської системи, варто звернути увагу на суб'єктів та об'єкти формування впливів із упровадження такого забезпечення. Доцільність такого висвітлення визначається тим, що:

– з одного боку, банківська система – це не проста сукупність окремих банків, а свідомо побудована на законодавчій основі їх єдність з чітким визначенням місця, субординації та взаємозв'язків окремих її елементів та ланок (Савлук, Мороз, Лазепко та ін., 2011). Тобто, саме поняття «банківська

система» передбачає існування суб'єкта та об'єкта відповідного формування й сприйняття впливу щодо забезпечення її стабільності;

– з іншого боку, – розуміння вибору інструментів для формування впливу із забезпечення фінансової стабільності банківської системи зумовлює необхідність розрізнення суб'єкта та об'єкта формування впливів із досягнення відміченої фінансової стабільності.

Суб'єктом управління, згідно з сутнісним розумінням дефініції «банківська система», слід обрати регулятора банківської діяльності, у ролі якого виступає Центральний банк.

В якості об'єктів впливу на забезпечення стабільності банківської системи можуть виступати окремі банки, які й визначають банківську систему як деяке угруповання банків. Одночасно з цим, Центральний банк також є об'єктом управління, бо у відміченому сенсі він також здійснює свою діяльність згідно з нормами ведення банківської діяльності загалом.

Таким чином, маємо стійкий зв'язок між суб'єктом та об'єктом відносно формування та здійснення впливів щодо забезпечення стабільності банківської системи.

При цьому, можна говорити про множинність об'єктів з відповідного досягнення впливу та наявність зворотного зв'язку між досліджуваними суб'єктом та об'єктами (рис. 1). Відмічене на рис. 1 подання наведеного співставлення між суб'єктом та об'єктами формування й здійснення впливів щодо забезпечення фінансової стабільності банківської системи дозволяє говорити про наявність:

– загальних впливів, які стосуються усієї банківської системи;

– часткових впливів, які стосуються окремих об'єктів впливу або, наприклад, окремих різновидів (напрямів) банківської діяльності, які здійснюються в межах окремих об'єктів впливу.

Тобто, можна говорити про загальну більш складну структурованість об'єктів впливу.

Можливість структурованого подання об'єктів впливу та наявність множинності такого впливу визначає за необхідними при розгляді деякої узагальненої процедури вибору інструментів для забезпечення фінансової стабільності банківської системи, враховувати умови формування тих або інших впливів. Тобто, це умови спрямованої дії сформованого впливу щодо забезпечення фінансової стабільності банківської системи, або, інакше кажучи, внутрішні умови досягнення фінансової стабільності банківської системи.

Поряд з цим, також слід розглядати й

умови, в яких здійснюється формування та реалізація тих або інших впливів. Відтак, варто враховувати умови зовнішнього середовища, які зазвичай узагальнюються в еко-

номіко-соціальному розвитку країни, загалом, та наявному фінансовому становищі банківської системи, зокрема.

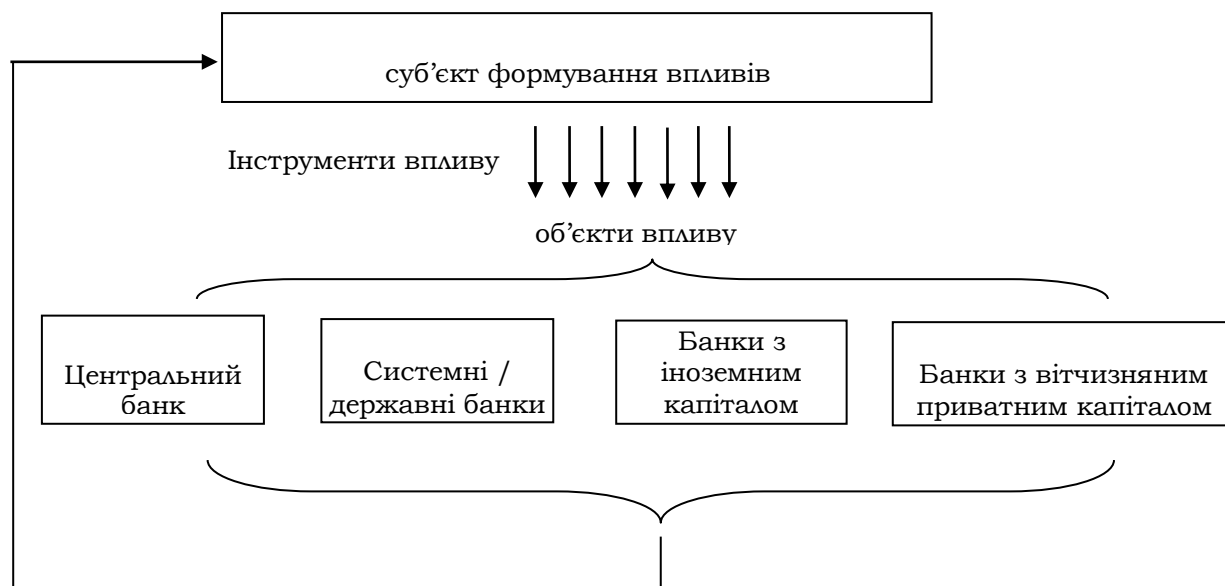

Рис. 1. Суб'єкт та об'єкти з формування впливів щодо забезпечення фінансової стабільності банківської системи

При цьому можна підкреслити й той факт, що як окремі напрями ведення банківської діяльності, так й в окремі періоди здійснення такої діяльності, також можливе певне структурування суб'єктів впливу, де можна розрізнити:

- впливи з боку НБУ;
- впливи з боку менеджменту конкретного банку;
- впливи з боку регуляторів окремих сегментів фінансового ринку, на яких можливе здійснення тих або інших різновидів банківської діяльності (наприклад: фондовий ринок, страховий ринок).

Розгляд та врахування внутрішніх і зовнішніх умов – невід'ємна складова опису процедури відбору інструментів для забезпечення фінансової стабільності банківської системи.

Врахування зворотного зв'язку між суб'єктом та об'єктами з формування відповідних впливів дозволяє віднести до складових формалізованого опису процедури відбору інструментів із забезпечення фінансової стабільності банківської системи й відповідне уявлення результату функціонування банківської системи.

Це дозволяє не лише мати замкнений контур із визначення сутності формованих впливів, але й підставу для обрання певних інструментів щодо здійснення відповідного впливу. Тож, результат та визначення різновиду інструменту впливу також можна вважати окремими складовими формалізованого опису процедури відбору інструментів із

забезпечення фінансової стабільності банківської системи.

Для загального подання відміченого вище як сукупності різних складових, з метою формалізованого опису процедури відбору інструментів із забезпечення фінансової стабільності банківської системи, використаємо ланцюжкові схеми, застосування яких дозволяє:

- 1) врахувати наявні взаємозв'язки умов формування та здійснення необхідних впливів щодо забезпечення фінансової стабільності банківської системи;
- 2) досягти ґрунтовності при здійсненні вибору найбільш прийняттого інструменту впливу щодо забезпечення фінансової стабільності банківської системи за тих умов, які є дійсними на певний момент часу;
- 3) надати наочності процесу формалізованого відбору інструментів для забезпечення фінансової стабільності банківської системи.

Ланцюжкова схема, як складова формалізованого опису процедури відбору інструментів для забезпечення фінансової стабільності банківської системи, має наступний вигляд (рис. 2).

Згідно з побудованою ланцюжковою схемою наступним кроком формалізованого опису процедури відбору інструментів для забезпечення фінансової стабільності банківської системи можна вважати обрання окремих методів та підходів, які дозволяють конкретизувати різні складові такого подан-

ня.

Тобто, від якісного опису переходимо до кількісного узагальнення стосовно відбору інструментів із забезпечення фінансової стабільності банківської системи.

Якщо мова йде про упровадження деяких обмежувальних заходів стосовно досягнення фінансової стабільності банківської системи – обмеження на зняття депозитів, валютні обмеження тощо, то у такому випадку можна говорити про запровадження якісного різновиду інструментарію впливу на стан банківської системи, які визначаються у вигляді певних процедур або опису процесів, яких слід дотримуватися при здійсненні банківської діяльності.

У разі ж формування впливів на дієвість банківської системи, наприклад, на підставі моніторингу за дотриманням нормативів з банківської діяльності слід вже говорити про упровадження кількісного інструментарію для забезпечення фінансової стабільності банківської системи.

Якісні та кількісні (за змістовністю застосованого різновиду впливу) інструменти забезпечення фінансової стабільності банківської системи щільно пов'язані між собою.

Основою ж такого взаємозв'язку можна вважати наявну множину існуючих інструментів впливу щодо ведення банківської діяльності загалом, де зазвичай виділяють:

- проценті ставки в розрізі активних та пасивних банківських операцій;
- нормативи та резерви у розрізі проведення окремих банківських операцій;
- підходи до ранжування активів та пасивів банків за їх якісною ознакою;
- визначені рівні ліквідності;
- монетарну політику регулятора;
- податкове навантаження на здійснення банківських операцій та обсяги пасивного доходу клієнтів банків;
- валютне регулювання тощо (Огородник, 2012; «The Financial Regulatory Reform...», n.d.; Glushchenko, 2015).

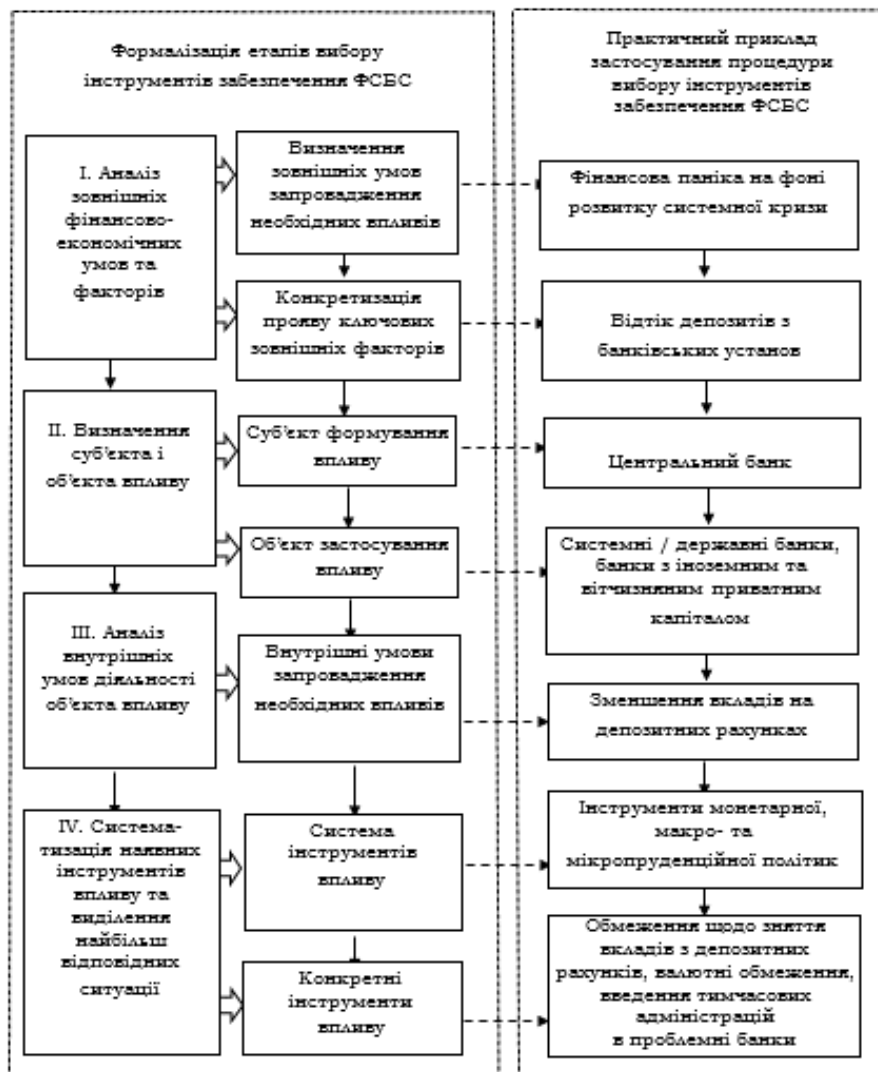

Рис. 2. Формалізований опис та практичний приклад процедури відбору інструментів для забезпечення фінансової стабільності банківської системи.

Примітка: ФСБС – фінансова стабільність банківської системи.

З огляду на розглянутий вище інструментарій забезпечення фінансової стабільності банківської системи, можна констатувати наявність трьох основних груп інструментів, які мають бути узгоджені між собою: інструменти монетарної політики (спрямовані на забезпечення цінової стабільності та економічної активності), інструменти макропруденційної політики (спрямовані на забезпечення стабільності фінансової системи); інструменти мікропруденційної політики (спрямовані на забезпечення стабільності окремих фінансових установ та захист вкладників, кредиторів, інвесторів).

Зазначені групи інструментів підкреслюють існуючий взаємов'язок між собою та значною мірою формалізують вплив на фінансову стабільність банківської системи. При цьому відмітимо, що значний вплив серед них чинять інструменти макропруденційної та мікропруденційної політик, які не тільки взаємодіють, обмінюються інформацією, а й посилюють результат дії одна одної.

Наслідки використання групи інструментів монетарної політики є доволі «важкими» та дорогими для досягнення поставленої мети. В той же час, ефективність трансмісійного механізму монетарної політики визначається синергетичним ефектом макропруденційної політики, спрямованим на забезпечення фінансової стабільності банківської системи.

Для досягнення таргетованості регулятивних і організаційних впливів на фінансову стабільність банківської системи та дотримання критеріїв раціональності й адекватності при виборі інструментів її забезпечення необхідним є виділення певних класифікаційних ознак.

Запропонований їх склад у межах трьох наведених вище груп інструментів подано на рис. 3.

З урахуванням важливості підтримання безперервного руху різноманітних фінансових потоків, які циркулюють у банківській системі, а також їх узгодженості та синхронності, вважаємо за доцільне виділити класифікаційну ознаку інструментів забезпечення фінансової стабільності банківської системи «за впливом на вхідні та вихідні фінансові потоки», що надасть можливість застосовувати відповідний інструмент виходячи з конкретних завдань, таких як забезпечення безперервності здійснення розрахунків, раціоналізація вартості ресурсів, згладжування впливу на відсоткові ставки з боку змін ліквідності.

Базуючись на наявності різних рівнів регулятивних впливів на забезпечення фінансової стабільності банківської системи – стратегічного й операційного – пропонуємо ввести до класифікації інструментів ознаки

«за впливом на досягнення операційних цілей монетарної політики» та «за впливом на досягнення стратегічних цілей монетарної політики».

Види інструментів монетарної політики за запропонованими класифікаційними ознаками подано у табл. 1.

Наступна група інструментів забезпечення фінансової стабільності банківської системи відноситься до макропруденційної політики, яка виходить з того, що системні ризики можуть бути спричинені різними факторами (екзогенними і ендогенними), але часто виникають унаслідок колективних дій окремих фінансових установ. Виконання окремими установами базових нормативів щодо капіталу та ліквідності не є безумовною гарантією того, що системні ризики для фінансового сектору мінімізовано. Відповідно було розроблено інші інструменти, які мають на меті упередження ризиків або принаймні зменшення їхнього впливу.

Рекомендації Базельського комітету з банківського нагляду передбачають можливість центрального банку за необхідності застосовувати інструменти макропруденційної політики (імплементация рекомендацій у ЄС) («The ESRB Handbook», n.d.).

Науковці (Полікарпова, 2016) відмічають, що треба чітко відрізнити макропруденційний аналіз, нагляд та політику, як складові системи макропруденційного регулювання в контексті реалізації концепції посткризового нормативного порядку (рис. 4).

Інші науковці (Коваленко & Дадашев, 2012) при розгляді концептуальних засад макропруденційного нагляду та регулювання банківської діяльності продовжують цю думку та зазначають, що особливої уваги в цій системі необхідно приділити системним банкам та взаємозв'язкам на фінансовому ринку. Це пояснюється тим, що ризик системної стабільності залежить від колективної поведінки учасників фінансового ринку, у результаті чого ризики у фінансовій системі для регулятора набувають ендогенного характеру.

В частині переліку інструментів макропруденційної політики Європейська Рада системних ризиків (ESRB, створена для захисту від нових криз на фінансових ринках у 2010 році з метою надання рекомендації державам, групам країн та наглядовим установам щодо контролю банківської та страхової галузей) (European Systemic Risk Board, n.d.) визначила орієнтовний перелік інструментів макропруденційної політики, які повинні використовуватись для досягнення її цілей.

Більш спрощений погляд на весь перелік цих інструментів дозволяє згрупувати їх у три групи: капіталу, ліквідності та інші (табл. 2, (Погореленко, 2018)).

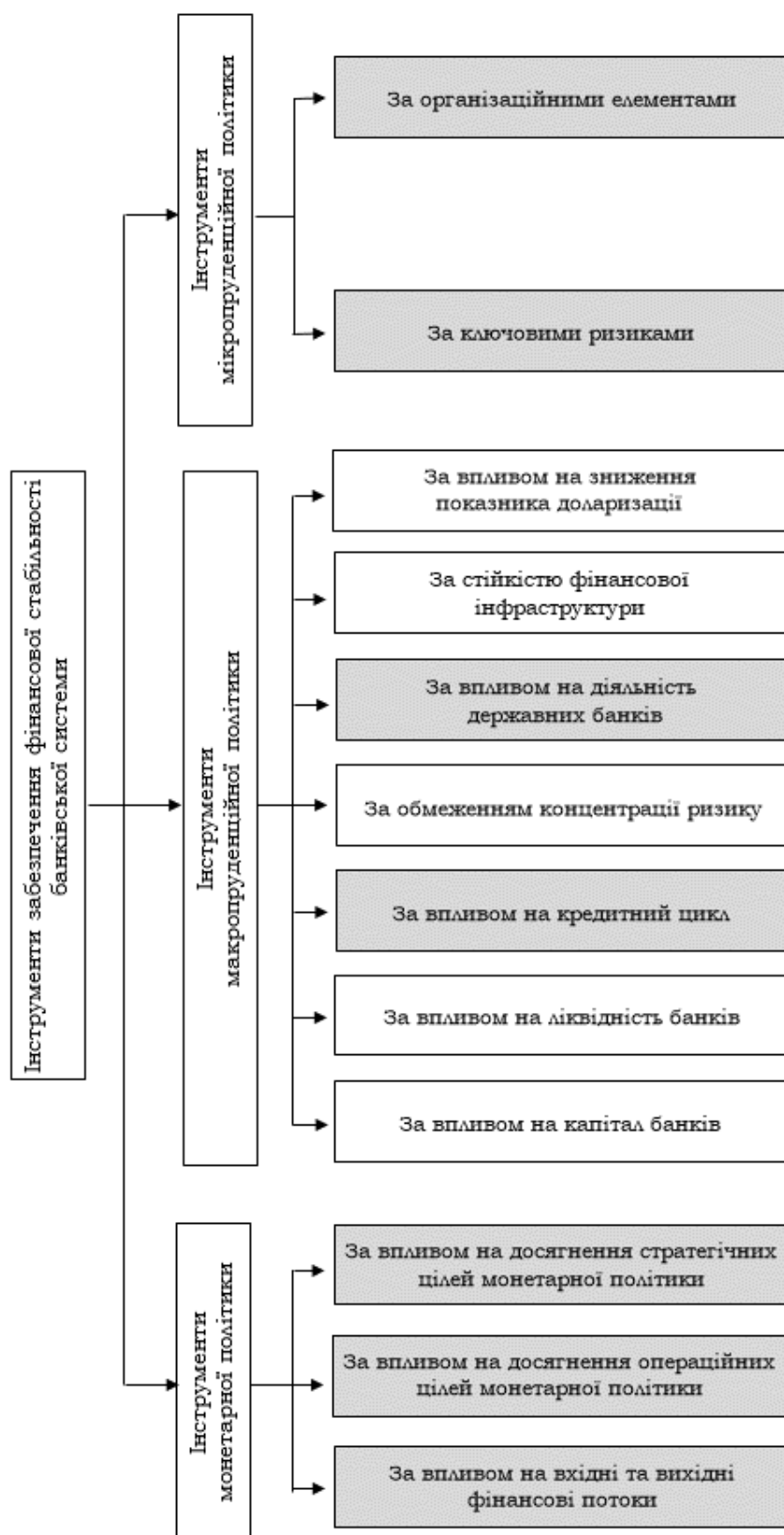

Рис.3. Класифікаційні ознаки інструментів забезпечення фінансової стабільності банківської системи

Примітка: кольором позначено класифікаційні ознаки, запропоновані автором.

З урахуванням цього, а також базуючись на виділених вітчизняними науковцями (Полікарпова, 2016; Науменкова & Міщенко, 2015; Коваленко & Дадашев, 2012) інстру-

ментах макропруденційної політики, нами виділено такі класифікаційні ознаки (табл. 3).

Класифікація інструментів монетарної політики
щодо забезпечення фінансової стабільності банківської системи

Класифікаційна ознака	Інструмент
За впливом на вхідні та вихідні фінансові потоки	Процентна політика (облікова ставка, інструменти постійного доступу, депозитні сертифікати)
	Рефінансування банків (овернайт, щотижневі тендери, пряме репо, позачергові тендери)
	Визначення та регулювання норм обов'язкових резервів для банків
За впливом на досягнення операційних цілей монетарної політики	Емісія власних боргових зобов'язань та операції з ними (депозитні сертифікати)
	Операції з купівлі продажу іноземної валюти на умовах «своп»
За впливом на досягнення стратегічних цілей монетарної політики	Управління золотовалютними резервами
	Регулювання імпорту та експорту капіталу
	Обов'язковий продаж частини надходжень в іноземній валюті
	Зміна строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів
	Операції з цінними паперами (крім цінних паперів, що підтверджують корпоративні права), у т.ч. казначейськими зобов'язаннями, на відкритому ринку

При виділенні класифікаційної ознаки «за впливом на діяльність системних/державних банків» ми виходили зі значущості системно важливих банків для забезпечення фінансової стабільності банків-

ської системи, оскільки значна концентрація активів і капіталу у таких банках потребує застосування спеціального інструментарію, спрямованого на запобігання системним ризикам.

Рис. 4. Складові макропруденційного регулювання

Джерело: побудовано автором на основі (Полікарпова, 2016)

Також автором запропоновано класифікаційну ознаку «за впливом на кредитний цикл», що зумовлено необхідністю збалансування потоків наданих банківською системою кредитів для забезпечення її фінансової стабільності.

Говорячи про інструментарій досягнення стабільного функціонування банківської системи зарубіжні науковці (De Waal, Petersen, Hlatshwayo, & Mukuddem-Petersen, 2013; Demirgüç-Kunt & Detragiache, 2011), як і

більшість вітчизняних фахівців (Карчева, 2011; Поправка, 2013), відмічають важливість дотримання принципів базельських угод щодо здійснення та регулювання банківської діяльності.

Реформа світового банківського сектору (започаткована у 2010 році) ознаменувала прийняття Базельським комітетом нових стандартів капіталу і ліквідності, які отримали назву «Базель III» (рис. 5).

Інструменти макропруденційної політики (Погореленко, 2018)

Група інструментів	Складові	Характеристика
Інструменти капіталу	змінення капітальної бази (порівняно з Базель II)	<p>підвищення якості та прозорості капіталу, насамперед, ОК 1-го рівня</p> <p>підвищення мінімального рівня капіталу</p>
	Запровадження буферів капіталу (понад ОК 1-го рівня)	<p>консервації (запасу) капіталу (0,625-2,5%)</p> <p>контрольований буфер (0-2,5%)</p> <p>буфер системного ризику (0-5%)</p> <p>буфер системної важливості (1-3,5%)</p>
Інструменти ліквідності	запровадження коефіцієнтів левириджу	<p>посилення вимог до капіталу незалежно від рівня ризику активів</p> <p>обмеження боргу, що може прийняти на себе банк</p>
	коефіцієнт покриття ліквідності (LCR, Liquidity coverage ratio)	<p>коефіцієнт короткострокової ліквідності, який показує, яку частку становлять ліквідні активи банку від суми, необхідної для покриття протягом 30 днів підвищеного відтоку коштів, що виникає в банківській системі в кризових умовах</p>
Інші інструменти	коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR, Net Stable Funding Ratio)	<p>коефіцієнт довгострокової ліквідності, який оцінює ліквідність банку у період до 1 року. Це стимулює банки покладатися на стабільні джерела фондуювання та мінімізує схильність залучати короткострокове фондуювання. Коефіцієнт NSFR не допускає надмірних невідповідностей у строковості між активами та пасивами банків</p>
	активи: DTI (debt-to-income), LTI (loan-to-value); резерви: посилення вимог до стандартних резервів, динамічне резервування; структурні: накладання обмежень на розмір, структуру та сфери діяльності фінансової установи.	<p>додаткових вимог на кредитування окремих секторів</p>

Класифікація інструментів макропруденційної політики
щодо забезпечення фінансової стабільності банківської системи

Класифікаційна ознака	Інструмент
За впливом на капітал банків	Контрциклічний буфер капіталу (countercyclical capital buffer, CCB)
	Буфер системної важливості (buffer for systemically important banks)
	Буфер системного ризику (systemic risk buffer, SRB)
	Буфер консервації капіталу (capital conservation buffer, CCB)
	Коефіцієнт левериджу (leverage ratio)
	Секторальні вимоги до капіталу
	Вимоги до капіталу за результатами стрес-тестування
За впливом на ліквідність банків	Коефіцієнт покриття ліквідністю (liquidity coverage ratio, LCR)
	Коефіцієнт чистого стабільного фінансування (net stable funding ratio, NSFR)
	Норма обов'язкового резервування за короткостроковими зовнішніми запозиченнями
	Співвідношення кредитів та депозитів (loan-to-deposit ratio, LTD)
За впливом на кредитний цикл	Встановлення граничного співвідношення розміру кредиту та вартості забезпечення (loan-to-value ratio, LTV)
	Встановлення граничного співвідношення суми обслуговування боргу та доходу позичальника (debt-service-to-income ratio, DSTI) або загальної суми кредиту та доходу (debt-to-income ratio, DTI)
За обмеженням концентрації ризику	Додаткові ваги ризику для окремих типів кредитів
	Регуляторні вимоги до розрахунку пруденційних резервів (мінімальні рівні параметрів PD (імовірність дефолту боржника/контрагента) та LGD (втрати в разі дефолту))
	Кредитний реєстр
	Обмеження концентрації великих кредитних ризиків
	Обмеження кредитів пов'язаним із банком особам
	Додаткові вимоги до капіталу у разі значних концентрацій у окремих секторах чи типах кредитів
	Ліміти ризиків
За впливом на діяльність системних/державних банків	Додаткові вимоги до ліквідності та капіталу системно важливих / державних банків
	Сприяння реалізації стратегії розвитку системних/державних банків
	Посилення практик управління ризиками системних/державних банків
За стійкістю фінансової інфраструктури	Посилений оверсайт ключових елементів платіжної інфраструктури
	Підвищення стійкості платіжних систем центрального банку
За впливом на зниження показника доларизації	Підвищені значення PD та LGD для кредитів у іноземній валюті, що оцінюються на груповій основі
	Коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) в іноземній валюті
	Заборона валютних кредитів домогосподарствам
	Обмеження відкритої валютної позиції
	Вимоги до перебалансування валютної структури кредитного портфеля за результатами стрес-тестування банків
	Норма обов'язкового резервування за короткостроковими зовнішніми запозиченнями
	Додаткові ваги ризику для валютних активів
	Жорсткіші вимоги до оцінювання кредитного ризику за кредитами в іноземній валюті

В частині інструментів мікропруденційної політики вважаємо за доцільне класифікувати їх за ознаками «за ключовими ризиками» та «за організаційними елементами» (табл. 4).

До складу першої групи віднесено інструменти, спрямовані на: постійний моніторинг та комплексний аналіз стану банків для виявлення зон ризику; аналіз своєчасності виконання банками зобов'язань перед

вкладниками, а також запобігання неправильному розподілу ресурсів і втраті капіталу через ризики, притаманні банківській діяльності; забезпечення стійкості банків у разі кризи через встановлення додаткових вимог до банків (формування додаткових буферів капіталу чи реструктуризація активів та бізнес-процесів); аналіз бізнес-моделі банків; аналіз рівня корпоративного управління;

аналіз ризиків капіталу, ліквідності та фіндування (за допомогою скорингової моделі); посилення відповідальності банків (обмеження, зупинення чи припинення окремих видів здійснюваних банком операцій у разі визнання системи управління ризиками банку неефективною) за недотримання вимог щодо створення ефективних систем управління ризиками.

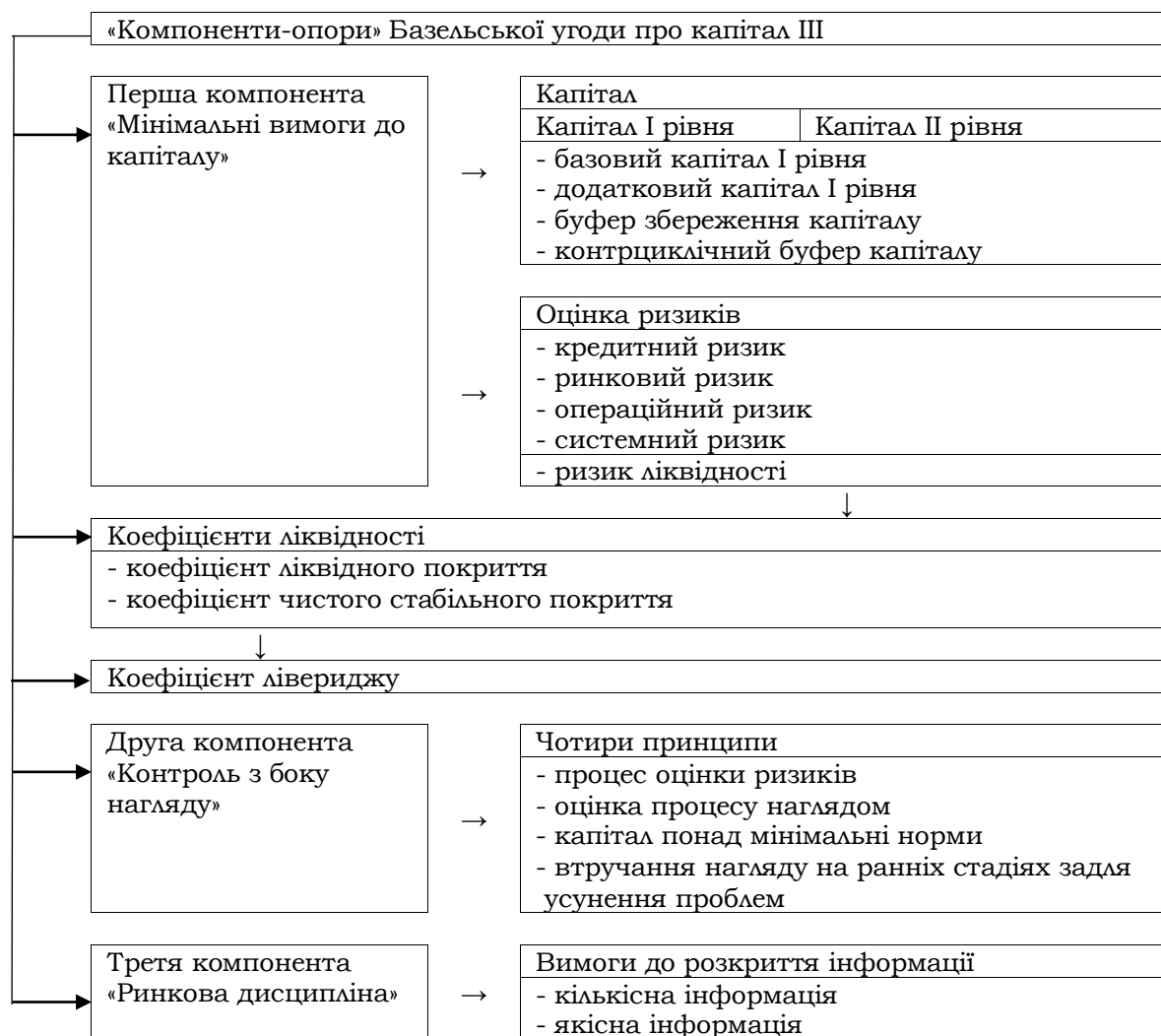

Рис. 5. «Компоненти-опори» Базельської угоди про капітал III

Серед цих інструментів важливу роль відіграє система аналізу та оцінки ризиків згідно ризик-орієнтованого підходу, визнаного у більшості країн дієвим інструментом забезпечення фінансової стабільності.

Узагальнено система аналізу та оцінювання ризиків банківської діяльності виглядає наступним чином (рис. 6) (Погореленко & Сидоренко, 2011).

Одним з ключових інструментів мікропруденційної політики є стрес-тестування. Його основною метою є адекватне оцінювання фактичного рівня стійкості й стабільності на мікро- та макрорівні відносно потенційно можливих деструктивних коливань

та негативних тенденцій (Погореленко, 2018).

Стрес-тестування дозволяє у кількісному вимірі оцінити ризики щодо неузгодженості позиції банку на ринку та шоківих ситуацій у зовнішньому середовищі: різких коливань валютних курсів, процентних ставок тощо.

Центральні банки по-різному використовують інструменти стрес-тестування з огляду на певні об'єктивні, а, подекуди, й суб'єктивні обставини. Загалом, маючи приблизно схожі інструменти та системи розрахунків, різні макрофінансові регулятори створюють власні підходи щодо оцінки системних ризиків.

Класифікація інструментів мікропруденційної політики щодо забезпечення фінансової стабільності банківської системи

Класифікаційна ознака	Інструмент
За ключовими ризиками	Система аналізу та оцінки ризиків
	Економічні нормативи діяльності банків
	Мікрострес-тестування
	SREP
	Оцінка життєздатності банків
За організаційними елементами	Рейтингова система CAMELSO
	Система ризик-менеджменту в банках
	Система раннього реагування
	Фінансова реструктуризація

Результати співставлення Базельських рекомендацій та рекомендацій, що надають своїм членам Світовий банк та Міжнародний валютний фонд, узагальнено в таблиці (табл. 5).

Класифікаційна ознака «за організаційними елементами» передбачає поділ інструментів мікропруденційної політики, які сприяють забезпеченню фінансової стабільності банківської системи за рахунок органі-

заційних заходів, здійснюваних у результаті застосування певного інструменту.

Доволі значущою складовою цієї групи інструментів мікропруденційної політики є рейтингова система CAMELSO, яка визначає порядок організації, планування, проведення та оформлення результатів інспекційної перевірки для визначення службою банківського нагляду заходів контролю та впливу (рис. 7).

Рис. 6. Система аналізу та оцінки ризиків банківської діяльності
Джерело: розроблено автором на основі (Погореленко & Сидоренко, 2011)

Таблиця 5

Світова практика проведення стрес-тестування за основними методиками

Методика проведення стрес-тестування з позиції рекомендацій Міжнародного валютного фонду та Світового банку	Методика проведення стрес-тестування відповідно до Базельських угод (Базель II та Базель III)
АНАЛІЗ ЙМОВІРНІСНО-НЕВИЗНАЧЕНИХ ПОДІЙ	МЕТОД ЕЛАСТИЧНОСТЕЙ
у разі неможливості кількісної оцінки ймовірності реалізації сценаріїв, за якими оцінюються ризики	визначення односторонньої зміни об'єкта стрес-тесту внаслідок шокового коливання значень основних економічних показників
АНАЛІЗ НАЙБІЛЬШ ЙМОВІРНИХ ПОДІЙ	МЕТОД ОЦІНКИ ВТРАТ
визначення «очікуваного ризику», як найважливішої статистичної характеристики і основи прийняття багатьох управлінських рішень	аналіз найбільш ймовірних подій, або визначення втрат унаслідок реалізації економічних ризиків
АНАЛІЗ ПОМІРНО-НЕСПРИЯТЛИВИХ ПОДІЙ	СЦЕНАРНИЙ МЕТОД
Value At Risk методика, за якої величина втрат іменується «неочікуваним ризиком» і використовується в поєднанні із «очікуваним ризиком»	аналіз помірно несприятливих подій, що дає змогу виявити максимальний розмір збитку, якого може зазнати інвестор за певний період часу за заданої ймовірності
АНАЛІЗ НАДЗВИЧАЙНИХ ПОДІЙ («ВИНЯТКОВИХ, АЛЕ МОЖЛИВИХ»)	ІНДЕКСНИЙ МЕТОД
аналіз подій, що складно піддаються статистичній оцінці та прогнозуванню, однак за своїми наслідками не можуть бути виключені з розгляду	побудова «індексів ризику», динаміка значень яких залежить від сукупного впливу основних ризиків, які є істотними і впливають на стійкість

Джерело: розроблено автором на основі (Sbarcea, 2015)

Необхідність її включення до організаційного забезпечення фінансової стабільності банківської системи (при тому, що вона містить всі ознаки методичного) зумовлюється, на нашу думку, тим, що вона, в значній мірі, регламентує оцінку ключових напрямів діяльності банку саме з точки зору якості організації з можливістю виявлення за її результатами недоліків, які можуть спричинити негативний вплив на ключові напрями (компоненти), що підлягають рейтингуванню, та, як наслідок, загальні показники діяльності банку. Це офіційно визнана система рейтингової оцінки банків, яку широко використовують наглядові органи багатьох країн світу.

Система CAMELSO є бальною та ґрунтується на поєднанні оцінки кількісних та якісних показників, бухгалтерського підходу та професійного судження.

Важливою компонентою інструментарію забезпечення фінансової стабільності банківської системи є система ризик-менеджменту в банках, за допомогою якої банк виявляє (ідентифікує) ризики, проводить оцінку їх величини, здійснює їх моніторинг і контролює свої ризикові позиції, а також враховує взаємозв'язки між різними категоріями (видами) ризиків (Погореленко, 2018).

Зони та сфери підвищеного ризику передбачають спрямування більших за обсяга-

ми ресурсів у них. НБУ досягає цього за допомогою наступних дій (рис. 8).

При цьому, регулятор наголошує, що і ринкові умови, і структури банків є різними, тому єдиної стандартизованої системи управління ризиками не може існувати. Він лише пропонує загальний фарватер наглядових процедур та рекомендує банкам формувати власні системи з обов'язковою наявністю наступних елементів.

Чітке дотримання положень системи має на меті забезпечення здійснення банками операцій у межах допустимих параметрів ризиків та у такий спосіб, який забезпечить захист інтересів вкладників, кредиторів і власників банків.

Кожен банк відповідно до вимог документу розробляє власну систему внутрішньо-банківських документів щодо ризик-менеджменту та забезпечує актуалізацію внутрішньобанківської нормативної бази у разі зміни вимог законодавчого, регулятивного чи нормативного характеру, організаційної структури банку та зміни рівня толерантності банку до ризику.

Наступна складова – процес наглядових перевірок SREP (supervisory review and evaluation process), яка включає в собі чотири основні акценти, кожний з яких результує відповідну оцінку:

– аналіз бізнес-моделі банку (за допомогою скорингової оцінки, що ґрунтується

на кількісних (включаючи показник ефективності бізнес-моделі банку) та якісних показниках);

– аналіз рівня корпоративного управління (на основі оцінки менеджменту за ре-

зультатами інспектування);

– аналіз ризиків капіталу (за допомогою скорингової моделі);

– аналіз ризиків ліквідності та фінансування (за допомогою скорингової моделі).

Рис. 7. Основні компоненти рейтингової системи CAMELSO (Погореленко, 2018)

В рамках впровадження нового підходу застосовується принцип пропорційності – пряма залежність інтенсивності наглядової стратегії в залежності від ступеня значимості банку на ринку (ступінь впливу негативних подій із банком на банківську систему та економіку в цілому) та рівня ризику, який він продукує (який визначається за допомогою бальної оцінки основних аспектів діяльності банку).

Процес впровадження SREP у вітчизняну банківську практику включає в себе наступні етапи (табл. 6).

Впровадження процесу наглядових перевірок SREP вже дало можливість провести:

1) категоризацію та розподіл банків за моделями (систематизовано та підтверджено

«розуміння» кожного банку, що дає змогу проводити порівняння на співмірній основі усіх банків між собою в рамках однієї бізнес-моделі);

2) аналіз уніфікованих звітів банків на регулярній основі для подальшого моніторингу;

3) скорінг банків за декількома напрямками для оцінки ризиків;

4) наглядові процедури щодо банків з точки зору їх бізнес-моделі, а не розміру активів.

Не дивлячись на те, що нові правила та нормативна база впроваджуються поетапно, з урахуванням кількісних оцінок їхнього впливу на банківську систему відповідно до розробленої НБУ Дорожньої карти реформу-

вання вимог до капіталу та ліквідності відповідно до рекомендацій Базель III, вони дозволять максимально наблизити наглядову

діяльність Національного банку України до стандартів ЄС.

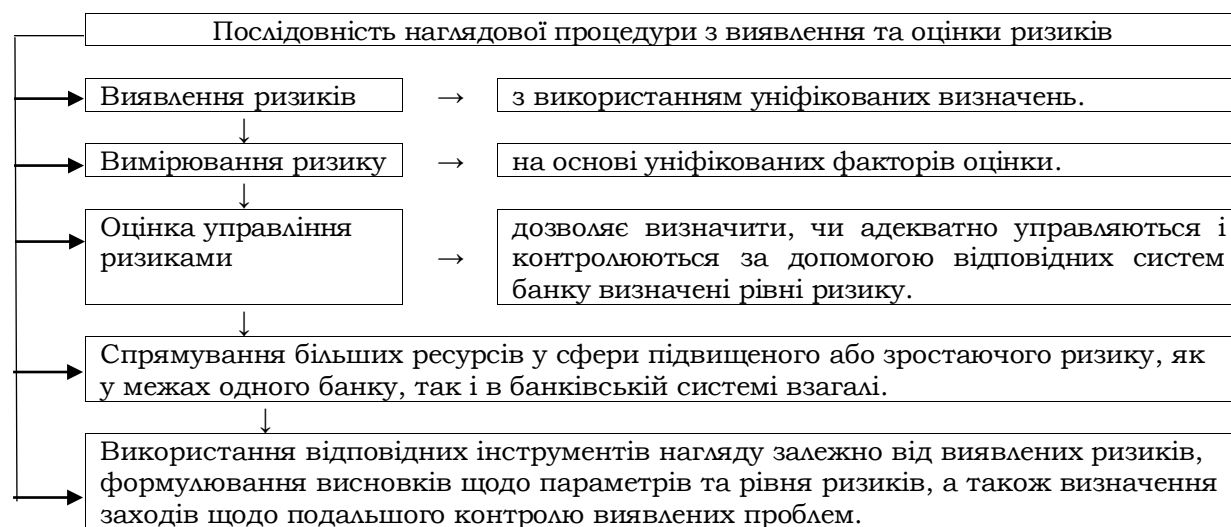

Рис. 8. Послідовність наглядової процедури з виявлення та оцінки ризиків

Отже, виділення класифікаційних ознак інструментів забезпечення фінансової стабільності банківської системи сприятиме досягненню таргетованості регулятивних і ор-

ганізаційних впливів та дотриманню критеріїв раціональності й адекватності при виборі конкретних інструментів.

Таблиця 6

Зміст етапів впровадження процесу наглядних перевірок SREP

Етап	Зміст етапу
2016 рік (перше наближення): нова категоризація та типи бізнес моделей	<ul style="list-style-type: none"> - замість аналізу бізнес-моделі лише оцінка банку - оцінка корпоративного управління - оцінка капіталу та комплексна оцінка ризиків - оцінка ліквідності з урахуванням системи раннього реагування
2017 рік (друге наближення): перегляд категоризацій та бізнес моделей	<ul style="list-style-type: none"> - аналіз бізнес-моделі (на основі бізнес-планів) на життєздатність та стійкість - оцінка корпоративного управління - розробка нормативної бази для впровадження внутрішньої оцінки адекватності капіталу - розробка методології розрахунку коефіцієнту покриття ліквідності - оцінка ризиків фінансово-промислової групи та кінцевого бенефіціарного власнику
2018 рік (повне впровадження)	<ul style="list-style-type: none"> - аналіз бізнес-моделі (на основі бізнес-планів) на життєздатність та стійкість - комплексна оцінка корпоративного управління - оцінка капіталу банку з урахуванням внутрішніх даних банків щодо адекватності капіталу - розробка нормативної бази для впровадження процедури внутрішньої оцінки адекватності ліквідності - впровадження нового нормативно-правового акту щодо комплексної оцінки ризиків

Запропонована класифікація інструментів забезпечення фінансової стабільності банківської системи створює підґрунтя для вибору та застосування такої їх комбінації, яка найбільшим чином відповідає поставленим цілям, поточним умовам та пріоритетам розвитку банківської системи.

Висновки. З урахуванням важливості підтримання безперервного руху різноманітних фінансових потоків, які циркулюють у банківській системі, а також їх узгодженості та синхронності, введено класифікаційну ознаку інструментів забезпечення фінансової стабільності банківської системи «за

впливом на вхідні та вихідні фінансові потоки», що надасть можливість застосовувати відповідний інструмент виходячи з конкретних завдань, таких як забезпечення безперервності здійснення розрахунків, раціоналізація вартості ресурсів, згладжування впливу на відсоткові ставки з боку змін ліквідності.

Базуючись на наявності різних рівнів регулятивних впливів на забезпечення фінансової стабільності банківської системи, значенні системно важливих банків, необхідності збалансування потоків наданих банківською системою кредитів, впливу ризиків на банківську діяльність, запропоновано такі класифікаційні ознаки інструментів

забезпечення фінансової стабільності банківської системи: «за впливом на досягнення операційних цілей монетарної політики»; «за впливом на досягнення стратегічних цілей монетарної політики»; «за впливом на діяльність системних / державних банків»; «за впливом на кредитний цикл»; «за ключовими ризиками»; «за організаційними елементами».

Це створює підґрунтя для вибору та застосування такої комбінації інструментів, яка найбільшим чином відповідає поставленим цілям, поточним умовам та пріоритетам забезпечення фінансової стабільності банківської системи.

Література

1. Міщенко В., Малютін О. Інструментальне забезпечення стабільності банківської системи на основі розробки агрегованого індексу. *Вісник Національного банку України*. 2015. № 4. С. 32–37.
2. Пилипів М. І. Інструменти забезпечення стабільного функціонування банківської системи України. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2011. Вип. 7(1). С. 112–116.
3. Коваленко В., Гаркуша Ю. Теоретичні та методичні підходи до оцінювання фінансової стабільності банківської системи. *Вісник Національного банку України*. 2013. № 9. С. 35–40.
4. Науменкова С. В., Міщенко В. І. Макропруденційні інструменти в механізмі забезпечення фінансової стабільності. *Фінанси України*. 2015. № 10. С. 53–76.
5. Шпильовий Б. В. Основні інструменти забезпечення фінансової безпеки банків. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. Вип. 10. Ч. 2. С. 139–142.
6. Constancio V. Macroprudential policy in Europe: ensuring financial stability in a banking union. *Financial Stability Conference in Berlin*, 2015. URL: <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2015/html/sp151028.en.html> (дата звернення: 22.04.2020).
7. Enhancing Financial Stability and Resilience: Macroprudential Policy, Tools, and Systems for the Future. URL: http://group30.org/images/uploads/publications/G30_EnhancingFinancialStabilityResilience.pdf (дата звернення: 22.04.2020).
8. Praet P. Economic, financial and monetary stability in Europe: reinforcing our policy instruments. URL: <https://www.bis.org/events/conf110623/praet.pdf> (дата звернення: 22.04.2020).
9. Kawai M., Morgan P. J. Central Banking for Financial Stability in Asia. URL: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/156232/adbi-wp377.pdf> (дата звернення: 22.04.2020).
10. Politique macroprudentielle: prévenir le risque systémique et assurer la stabilité financière. URL: <http://smartpdfbook.com/read.php?id=2326001400&svr=fr&src=Dedi2&server=8> (дата звернення: 22.04.2020).
11. Financial stability in the broader mandate for central banks: a political economy perspective. URL: https://www.brookings.edu/wpcontent/uploads/2016/06/14_financial_stability_central_banks.pdf (дата звернення: 22.04.2020).
12. Schoemaker D. The role of Central Banks in Financial Stability. 2011. URL: [http://personal.vu.nl/d.schoemaker/Encyclopedia_Role_of_Central_Banks_v1%20\(28-4\).pdf](http://personal.vu.nl/d.schoemaker/Encyclopedia_Role_of_Central_Banks_v1%20(28-4).pdf) (дата звернення: 22.04.2020).
13. The Financial Regulatory Reform Agenda in 2017. URL: <https://www.hbs.edu/faculty/initiatives/behavioral-finance-and-financial-stability/Documents/2017-09%20The%20Financial%20Regulatory%20Reform%20Agenda%20in%202017.pdf> (дата звернення: 22.04.2020).
14. Гроші та кредит : підручник / М. І. Савлук та ін. ; за ред. М. І. Савлука. 6-те вид., перероб. і доп. К. : КНЕУ, 2011. 589 с.
15. Огородник В. В. Кредитно-інвестиційна діяльність банків України за умов фінансової нестабільності та фактори впливу на неї. *Регіональна економіка*. 2012. № 1. С. 161–169.
16. Glushchenko O. V. Banking crisis in Ukraine under the conditions of financial singularity. *Perspective economic and management issues: Collection of scientific articles*. «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH, Vienna, Austria, 2015. P. 291–295.
17. The ESRB Handbook on Operationalising Macro-prudential Policy in the Banking Sector. URL: https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/other/140303_esrb_handbook_mr.en.pdf (дата звернення: 22.04.2020).
18. Полікарпова О. Макропруденційна політика: мета, інструменти та можливості для України. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 5(179). С. 327–335.
19. Коваленко В. В., Дадашев Б. А. Концептуальні засади макропруденційного нагляду та регулювання банківської діяльності. *Ефективна Економіка*. 2012. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1074> (дата звернення: 22.04.2020).
20. Європейська Рада системних ризиків (ESRB, European Systemic Risk Board) : веб-сайт. URL: <https://www.esrb.europa.eu/home/html/index.en.html> (дата звернення: 22.04.2020).
21. Погореленко Н. П. Стабільність банківської системи: теорія, методологія, практика : монографія. Київ : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2018. 615 с.
22. De Waal B., Petersen M. A., Hlatshwayo L. N., Mukuddem-Petersen J. A note on Basel III and liquidity. *Applied Economics Letters*. 2013. Vol. 20. № 8. P. 777–780. DOI: 10.1080/13504851.2012.744130.
23. Demirgüç-Kunt A., Detragiache E. Basel Core Principles and bank soundness: Does compliance matter? *Journal of Financial Stability*. 2011. Vol. 7. № 4. P. 179–190. DOI: 10.1016/j.jfs.2010.03.003.
24. Карчева Г. Т. Удосконалення регулювання ліквідності банків на основі нових стандартів Базельського

комітету. *Вісник КЕФ КНЕУ ім. В. Гетьмана*. 2011. № 2. С. 57–65.

25. Поправка О. Г. Формування вітчизняної системи банківського нагляду відповідно до міжнародних стандартів Базельського комітету. *Економічний часопис-XXI*. 2013. № 1-2(2). С. 24–27.

26. Погореленко Н. П., Сидоренко О. М. Моніторинг фінансової стабільності банківського сектору. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2011. № 1(10). Ч. II. С. 61–67. DOI: 10.18371/fcaptp.v1i10.29247.

27. Sbarcea I. Implementation of Basel III in the European Banking Sector. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics*. 2015. № 6(171). С. 60–65.

References

- Mishchenko, V. (2015). Instrumental stability of the banking system based on the development of an aggregate index. *Bulletin of the National Bank of Ukraine*, 4, 32-37. (in Ukrainian)
- Pylypov, M. I. (2011). Instruments for ensuring the stable functioning of the banking system of Ukraine. *Actual problems of economic development of the region*, 7(1), 112-116. (in Ukrainian)
- Kovalenko, V. (2015). Theoretical and methodological approaches to the evaluation of financial stability of the banking system. *Bulletin of the National Bank of Ukraine*, 9, 35-40. (in Ukrainian)
- Naumenkova, S.V., & Mishchenko, V. (2015). Macroprudential instruments in the mechanism of ensuring financial stability. *Finance of Ukraine*, 10, 53-76. (in Ukrainian)
- Shpilev, B. V. (2016). The main instruments for ensuring the financial security of banks. *Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. Series: International Economic Relations and the World Economy*, 10(2), 139-142. (in Ukrainian)
- Constancio, V. (2015). Macroprudential policy in Europe: ensuring financial stability in a banking union. *Financial Stability Conference in Berlin*. Retrieved from <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2015/html/sp151028.en.html>.
- The Group of Thirty. (2010). *Enhancing Financial Stability and Resilience: Macroprudential Policy, Tools, and Systems for the Future*. Retrieved from http://group30.org/images/uploads/publications/G30_EnhancingFinancialStabilityResilience.pdf.
- Praet, P. (n.d.). *Economic, financial and monetary stability in Europe: reinforcing our policy instruments*. Retrieved from <https://www.bis.org/events/conf110623/praet.pdf>.
- Kawai, M., & Morgan, P. J. (2012). *Central Banking for Financial Stability in Asia*. Retrieved from <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/156232/adbi-wp377.pdf>.
- Smartpdfbook.com. (n.d.). *Politique macroprudentielle: prévenir le risque systémique et assurer la stabilité financière*. Retrieved from <http://smartpdfbook.com/read.php?id=2326001400&svr=fr&src=Dedi2&server=8>.
- The Brookings Institution. (2016). *Financial stability in the broader mandate for central banks: apolitical economy perspective*. Retrieved from https://www.brookings.edu/wpcontent/uploads/2016/06/14_financial_stability_central_banks.pdf.
- Schoenmaker, D. (2011). *The role of Central Banks in Financial Stability*. Retrieved from [http://personal.vu.nl/d.schoenmaker/Encyclopedia_Role_of_Central_Banks_v1%20\(28-4\).pdf](http://personal.vu.nl/d.schoenmaker/Encyclopedia_Role_of_Central_Banks_v1%20(28-4).pdf).
- Greenwood, R., Hanson, S. G., Stein, J. C., & Sunderam, A. (2017). *The Financial Regulatory Reform Agenda in 2017*. Retrieved from <https://www.hbs.edu/behavioral-finance-and-financial-stability/Documents/2017-09%20The%20Financial%20Regulatory%20Reform%20Agenda%20in%202017.pdf>.
- Savluk, M. I. (Ed.). (2011). *Money and credit: a textbook*. K.: KNEU. (in Ukrainian)
- Ogorodnik, V. V. (2012). Credit-investment activity of banks of Ukraine under conditions of financial instability and factors of influence on it. *Regional economy*, 1, 161-169. (in Ukrainian)
- Glushchenko, O. V. (2015). Banking crisis in Ukraine under the conditions of financial singularity. *Perspective economic and management issues: Collection of scientific articles*. «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH, Vienna, Austria, 291–295.
- European Systemic Risk Board. (n.d.). *The ESRB Handbook on Operationalising Macro-prudential Policy in the Banking Sector*. Retrieved from https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/other/140303_esrb_handbook_mp.en.pdf.
- Polikarpova, O. (2016). Macroprudential policy: goals, tools and opportunities for Ukraine. *Current problems of economy*, 5(179), 327-335. (in Ukrainian)
- Kovalenko, V. V., & Dadashev, B. A. (2012). Conceptual principles of macroprudential supervision and regulation of banking activities. *Effective Economy*, 4. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1074>. (in Ukrainian)
- European Systemic Risk Board (ESRB). (n.d.). Retrieved from <https://www.esrb.europa.eu/home/html/index.en.html>.
- Pogorelenko, N. P. (2018). *The stability of the banking system: theory, methodology, practice*: monograph. Kyiv: State University of Banking. (in Ukrainian)
- De Waal, B., Petersen, M. A., Hlatshwayo, L. N., & Mukuddem-Petersen, J. (2013). A note on Basel III and liquidity. *Applied Economics Letters*, 20(8), 777–780. doi: 10.1080/13504851.2012.744130.
- Demirgüç-Kunt, A., & Detragiache, E. (2011). Basel Core Principles and bank soundness: Does compliance matter? *Journal of Financial Stability*, 7(4), 179–190. doi: 10.1016/j.jfs.2010.03.003.
- Karcheva, G. T. (2011). Improving regulation of bank liquidity based on the new standards of the Basel Committee. *Bulletin of the KEF KNEU*, 2, 57-65. (in Ukrainian)
- Popravka, O. G. (2013). Formation of the domestic system of banking supervision in accordance with the international standards of the Basel Committee. *Economic Journal-XXI*, 1-2(2), 24-27. (in Ukrainian)
- Pogorelenko, N. P., & Sydorenko, O. M. (2011). Monitoring the financial stability of the banking sector. *Financial-credit activity: problems of theory and practice*, 1(10), 61-67. doi: 10.18371/fcaptp.v1i10.29247. (in Ukrainian)
- Sbarcea, I. (2015). Implementation of Basel III in the European Banking Sector. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv*, 6(171), 60-65.

Стаття надійшла до редакції 06.05.2020 р.

Стаття прийнята 20.05.2020 р.